

INTRODUKTION TIL PAULINE GIBBONS: "LÆSNING PÅ ANDETSPROGET"

 KRISTINE KABEL , PH.D.-STIPENDIAT, IUP – AARHUS UNIVERSITET

"Læsning på andetsproget" er et kapitel fra Pauline Gibbons' bog *Scaffolding Language, Scaffolding Learning* fra 2002. Bogen er direkte henvendt til lærere i skolens forskellige fag, og den har, som titlen antyder, et fokus på sammenhænge mellem sprog og læring. Den specifikke tekst, som udgør et midterkapitel i bogen, kan bedst beskrives som et på samme tid dynamisk akademisk partsindlæg og et idékatalog til særligt læseforståelsesaktiviteter. Fokus er på aktiviteter, der kan stilladserer andetsprogselevens læsning og læring i det, som Pauline Gibbons allerede i bogens undertitel betegner "the mainstream classroom". Bogen henvender sig til lærere i klasser, hvor der kan være to- og flersprogede elever, men ikke nødvendigvis alene er dette. Kapitlet fungerer derved som generel inspiration til, hvordan undervisningen i alle fag i såvel indskoling som senere kan støtte elevernes læseforståelse.

Der findes flere senere både reviderede og let omskrevne versioner af "Læsning på andetsproget". For at introducere til teksten vil jeg derfor indledningsvist præsentere denne oprindelige version i forhold til de efterfølgende, samt opridse tekstens sammenhæng med Pauline Gibbons' forståelse af literacy, en forståelse, der trækker på såvel socialesemiotiske som sociokulturelle teorier om sprog og læring. Det gør jeg i afsnittene "En tekst i flere versioner" og "Læsning som et aspekt af literacy" og "Socialsemiotik og sociokulturel teori". Fordi teksten udgør et midterkapitel af en sammenhængende bog, henviser jeg især i afsnittet om literacy til hele bogen. Efter de tre indledende afsnit, hvor jeg præsenterer teksten i sin kontekst, følger to afsnit med fokus på teksten selv som henholdsvis akademisk partsindlæg og idékatalog.

En tekst i flere versioner

"Læsning på andetsproget" er som nævnt fra 2002, og *Scaffolding Language, Scaffolding Learning* har haft stor

¹ Kristine Kabel er ph.d.-stipendiat med et projekt om kritisk literacy og litteraturlæsning i udskoling. Har tidligere været underviser og forsker ved læreruddannelsen på UCC og har her arbejdet med bl.a. faglig læsning, literacy i naturfagene og danskfagets didaktik.

gennemslagskraft i Skandinavien. I Sverige er oversættelsen af bogen (*Stärk språket, Stärk lärandet*) udkommet i foreløbigt tre oplag og tilrettet svenske skoleforhold. Kapitlet findes også i en let omskrevet version i Pauline Gibbons' bog *English Learners, Academic Literacy and Thinking* fra 2009, ligesom den findes revideret i 2. udgave af *Scaffolding Language, Scaffolding Learning*, som udkom i 2015. Teksten er i alle versioner et dynamisk akademisk partsindlæg for sprogligt rige og meningsfulde læsetekster og en undervisning med fokus på læseforståelsen, frem for en undervisning med fokus på læseafkodning og brug af lydrette tekster.

Kapitlet indskriver sig derved i en diskussion inden for læseforskningen mellem phonicstraditionen og whole language-traditionen, eller mellem en sekventiel (afkodningsorienteret) og en holistisk (forståelsesorienteret) tilgang til undervisning i læsning. Diskussionen var trukket op med klare fløje i 1990'erne og 2000'erne, mens der i dag i praksis i klasseværelset, og også hvad angår fokus i læreruddannelsen, mange steder tages fra begge traditioner. I 2015-udgaven af "Læsning på andetsproget" er teksten revideret på en måde, der afspejler denne balancering. Pauline Gibbons har tilføjet to kapitler med fokus på læseren som 'afkoder'. Jeg vender tilbage til de fire roller, som hun præsenterer i teksten med inspiration fra de australske literacyforskere Allan Luke og Peter Freebody, men her skal det bemærkes, at de tilføjede afsnit i 2015-udgaven i forhold til 2002-udgaven hedder henholdsvis: "Developing phonemic awareness: How listening and reading interact" og "Building on phonemic awareness: Developing phonic knowledge". Dette styrkede fokus på fonemisk bevidsthed og fonemisk viden kan ses som en brobygning mellem to traditioner. Pauline Gibbons afviser ikke et arbejde med at knække koden for begynderlæseren i 2002-teksten, men afkodningsdimensionen står stærkere i de nyeste udgaver. I 2002-teksten nævnes afkodning alene i forbindelse med "Fælles bog" og efterlæringsaktiviteterne "Konsonantgrupper" og "Lydfamilier". "Læsning på andetsproget" skal med andre ord også forstås i sin tidslige kontekst.

En anden nuancering, som det kan være godt at læse teksten med, angår begrebsbrugen. I titlen indgår "andetsprog", og undervejs i teksten bruges ligeledes begreberne førstesprog og andetsprog. Eleven, der skal læse på andetsproget, kan være den elev, der lige er kommet til landet, skriver Pauline Gibbons. Forskeren Jim Cummins bruges som reference til at sige, at det at kunne læse på førstesproget er en af de vigtigste faktorer i at kunne lære at læse på det eller de efterfølgende sprog. I en dansk kontekst er det et fåtal af elever, der lige er kommet til landet, mens flere i både 2. og 3. generation betegnes to- eller flersprogede. For denne gruppe elever har aktuelle forskningsprojekter som fx [Tegn på sprog](#) ledet af Helle Pia Laursen påvist, at der for mange ikke er tale om en successiv sprogrækkefølge, men kan være tale om flere samtidige sprog, hvoraf dansk også kan være det ene. Når det er en nuancering, som det kan være godt at læse "Læsning på andetsproget" med, er det, fordi begrebsbrugen i teksten kan fremstå forenklet og ikke matche danske uddannelsesforhold. Ses teksten i sammenhæng med hele bogen, skal det retfærdigvis siges, at diversiteten anerkendes i det indledende kapitel.

Teksten er i alle versioner et dynamisk akademisk partsindlæg for sprogligt rige og meningsfulde læsetekster og en undervisning med fokus på læseforståelsen, frem for en undervisning med fokus på læseafkodning og brug af lydrette tekster.

Læs mere om skriftsprogs-tilegnelse og flersprogethed i [Helle Pia Laursen og Line Møller Daugaards artikel "Et dari-agtigt A" i Viden om læsning nr. 8, 2010](#). Artiklen bygger på erfaringer fra projektet Tegn på sprog.

Læsning som et aspekt af literacy

I "Læsning på andetsproget" anvendes de australske literacyforskere Allan Luke og Peter Freebodies model for succesfuld literacy, hvor vejen til succesfuld læsning indebærer, at børn som en del af deres læsning kan indgå i roller som "afkoder", "tekstdeltager", "tekstbruger" og "tekstanalytiker". Literacy forbindes hos Luke og Freebody med skriftsproget, og særligt med læsning. Pauline Gibbons refererer til deres tidlige version af den såkaldte 'four resources model' fra 1990, selvom Luke og Freebody allerede op gennem 1990'erne reviderede modellen, fx har de foreslået betegnelsen 'literacy-praksisser' frem for 'literacy-roller' for at tydeliggøre et fokus på undervisningen frem for den individuelle elev. Med andre ord et fokus på, om undervisningen sørger for at støtte eleverne i at tilegne sig alle praksisser, fra at knække koden (afkoder) til at læse kritisk (tekstanalytiker). På trods af denne reference til og brug af Luke og Freebody definerer Pauline Gibbons selv begrebet literacy bredere i andre sammenhænge, herunder i bogen *English Learners, Academic Literacy and Thinking* (der som nævnt også indeholder en let omskrevet version af "Læsning på andetsproget"), hvor hun lægger sig op ad en definition af literacy som en integration af det at lytte, tale, læse, skrive og tænke kritisk samt bruge sprog på passende måder i en række kontekster. Herved bliver læsning blot et aspekt af elevens literacy. I *Scaffolding Language, Scaffolding Learning* udgør "Læsning på andetsproget" i overensstemmelse med denne bredere forståelse netop blot et kapitel. Blandt andet tildeles det mundtlige sprog stor betydning i overgangen til de enkelte skolefags mere specialiserede, skriftsprogsnære måder at bruge sprog på, og netop dette har været genstand for Pauline Gibbons' forskning i flere sammenhænge.

En definition af literacy som en integration af det at lytte, tale, læse, skrive og tænke kritisk samt bruge sprog på passende måder i en række kontekster.

Socialemiotik og sociokulturel teori

De to afgørende teoretiske inspirationer om sprog og læring, som teksten skal ses i lyset af, er Michael Hallidays ² socialemiotik og Lev Vygotskij's ³ sociokulturelle teori. "At lære sprog, at lære gennem sprog og at lære om sprog," lyder det fra Michael Halliday, der som Lev Vygotskij understreger læring som et socialt anliggende. Det er socialemiotikkens pointerende af sprogbasert læring, det vil sige, at vejen til læring sker gennem sproglig læring, der udgør det ene teoretiske ben i bogen *Scaffolding Language, Scaffolding Learning*. Arbejdet med læseforståelse i alle fag i såvel indskoling som senere er et aspekt af dette arbejde med at støtte elevens tilegnelse af og viden om fagenes specifikke måder at bruge sprog på i skriftlige tekster. Når Pauline Gibbons desuden i "Læsning på andetsproget" fremhæver, at det er lærerens ansvar at støtte eleverne i næste gang selv at klare mødet med et ukendt ord, er det zonen for nærmeste udvikling, som vi kender fra Vygotskij, der kan genkendes bag hendes opfordringer. Sociokulturel teori udgør derved det

På videnomlæsning på youtube kan du høre [lektor i dansk som andetsprog Lone Wulff fortælle om sammenhænge mellem Gibbons' læsesyn og literacy-begrebet.](#)

² Michael A.K. Halliday (født 1925) er lingvist og regnes som ophavsmanden til Systemisk Funktionel Lingvistik. Halliday er uddannet i England, men har primært virket fra Australien. Hans forskning har siden 1960'erne været banebrydende inden for funktional sprogteori.

³ Lev Vygotskij (1896-1934) var en russisk psykolog og lærer, som bl.a. var optaget af at forstå læring som et samspil mellem mennesker. Hans skrifter var i mange år forbudt i Sovjetunionen og blev først kendte og internationalt udbredte fra 1960'erne og 1970'erne og frem.

andet teoretiske ben i bogen. Samtidig refereres i "Læsning på andetsproget" til en kognitiv teori som Jean Piagets skemateori. På den ene side kan det ses som et teoretisk mik i teksten, på den anden side trækkes det kognitive ind som et redskab, mens det teoretiske fundament først og fremmest bygger på Michael Hallidays fremhævelse af sprogets betydning for læring og Lev Vygotskijs fremhævelse af det sociale betydning for læring.

Overblik over kapitlet: dynamisk akademisk partsindlæg

Fra at præsentere teksten i sin kontekst zoomes nu ind på først teksten som akademisk partsindlæg, derefter teksten som idékatalog. De dele, der kan ses som akademisk partsindlæg, udfoldes især fra begyndelsen til og med afsnittet "Hvad indebærer det for andetsprogelever" og igen i afsnittet "Vælg fængende bøger". I disse to dele af teksten argumenteres for, at læseundervisning i den tidlige fase bør fokusere på mere, end at eleverne knækker koden, og i sammenhæng hermed bør læreren altid vælge tekster med et rigt sprogligt miljø. Ved at argumentere for dette kritiseres samtidig praksisser knyttet til phonicstraditionen. Begrundelserne for, at undervisningen ikke kun bør fokusere på en bestemt literacy-praksis, eller med tekstens betegnelser: ikke kun give eleverne muligheder for at optræde i rollen som "afkodere", er følgende: Vigtigheden af at knække koden kan ikke retfærdiggøre undervisning i "kontekster uden reel mening", som der står i afsnittet "Læseren som afkoder". Rationalet er, at succesfuld læsning handler om at kunne læse autentiske tekster i rigtige sociale kontekster. Desuden handler det at lære et sprog også om at lære noget om den kultur, sproget bruges i, og den læring fratages elever, hvis de kun præsenteres for et reduktionistisk curriculum, som det formuleres i afsnittet "Hvad indebærer det for andetsprogelever?". Der skal med andre ord ikke vælges lette, lydrette tekster, derimod er det lærerens rolle

at opbygge den viden og de forståelser i förlæsningen, som vil kunne støtte elevers læsning af en bestemt tekst. Hvis elever ikke støttes i denne viden, så kan de alene anvende viden om grafem-fonem-forbindelser i deres læsning. Ofte tilbydes to- og flersprogede elever støtte til afkodningsstrategier, fordi det er den støtte, der ofte gives til svage læsere, men denne elevgruppe har sjældent brug for netop det, argumenterer Pauline Gibbons. I tekstens sidste afsnit, "Vælg fængende bøger", gentages og udbygges argumenterne med fem pointer: 1) Lette, lydrette bøger er svære at læse, fordi læseren alene kan støtte sig til afkodningsstrategier. Det hindrer elevers forståelse af tekster som meningsfuldt sprog. 2) Elever lærer, at læsning er en tilfældig aktivitet, der kan starte og slutte når som helst, uden det har nogen betydning, fordi de læser enkeltord og enkelt sætninger. 3) Børn kan sagtens lære ikke-lydrette ord og lange ord som fx 'dinosaurus'. Ofte er de lydrette dem, der kan give problemer, fordi de er funktionelt tomme ord. 4) To- og flersprogede børn har i særlig grad brug for adgang til et rigt sprog for at kunne udvikle deres sprog, der sker også ny sproglig læring gennem mødet med tekster. 5) Lette, lydrette bøger er "dræbende kedelige", og risikoen er, at elever aldrig lærer nydelsen ved at læse og den opslugthed, der kan være forbundet med det.

Set i skandinavisk kontekst har Pauline Gibbons' argumentation mod praksisser knyttet til phonicstraditionen og for sprogligt rige og meningsfulde tekster en pendant i blandt andet to bøger fra 1990'erne, Caroline Libergs *Sådan lærer børn at*

- 4 *Jean Piaget (1896–1980) var en schweizisk psykolog, som bl.a. beskæftigede sig med børns læring. Hans skemateori beskriver, hvordan vi forstår verden ud fra den viden, vi har i forvejen, og hvordan vores viden er organiseret i en række 'skemaer' for forskellige typer af situationer. Skemateorien gennemgås ret udførligt i Gibbons' artikel i afsnittet "Bidrag til læseteori".*

Rationalet er, at succesfuld læsning handler om at kunne læse autentiske tekster i rigtige sociale kontekster.

læse og skrive samt Caroline Liberg og Maj Björks *Veje ind i skriftsproget, sammen og på egen hånd*. Her gælder argumentationen og forslagene til aktiviteter imidlertid alle elever, ikke hovedsageligt to- og flersprogede.

Overblik over kapitlet: idékataloget

Det, der derved fremhæves som en væsentlig opgave for lærere, er at finde sprogligt rige og meningsfulde tekster i alle fag samt at give elever adgang til at forstå dem. Dette skal ses i lyset af Pauline Gibbons' inspiration fra socialsemiotik og sociokulturel læringsteori: Når elever skal have adgang til at forstå disse tekster, er det for at stilladsere deres sprogudvikling og derved læring i skolen. De mange forslag til aktiviteter omkring læsningen af en tekst fungerer som forslag til måder at give adgang på. Aktiviteterne har dog også to umiddelbare mål. Dels at forstå den tekst, de konkret arbejder med, dels at hjælpe eleverne med at tilegne sig generelle læsestrategier. Aktiviteterne er inddelt som før-, under- og efterlæringsaktiviteter. Pauline Gibbons henvender sig til lærere i skolens forskellige fag, men ser man på, hvilke typer læsetekster aktiviteterne især er rettet mod, er der et hovedfokus på fiktive narrativer, samt et mindre fokus på informerende tekster. Det vil sige, at teksten især giver ideer til dansklærere (og fremmedsproglærere). Principperne om at vælge sprogligt rige og meningsfulde tekster og støtte elevernes forståelse gennem før-, under- og efterlæringsaktiviteter gælder dog for lærere i alle fag, kan det siges, selvom Pauline Gibbons ikke selv expliciterer dette. Hun retter heller ikke aktiviteterne mod et bestemt trin, men nogle af aktiviteterne retter sig mod indskolingen som "Fælles bog", andre kan bruges på mellemtrinnet og i udskolingen.

De mange aktiviteter kan især støtte eleverne i rollerne "tekstdeltager" og "tekstanalytiker" (det sidste i afsnittet "Stil spørgsmål til teksten"). Aktiviteterne støtter således særligt læseforståelsesstrategier, og det skal ses i sammenhæng med Pauline Gibbons' kritik af praksisser knyttet til phonicstraditionen. Teksten er netop (i denne oprindelige version) et bud på, hvordan andre roller end netop rollen som "afkoder" både bør og kan støttes i læseundervisningen. Samtidig skal det afslutningsvist fremhæves, som i afsnittet "Del eksisterende viden", at aktiviteterne især er til det mere isolerede arbejde med enkelttekster, mens et længere undervisningsforløb har andre og flere muligheder for at stilladsere læseforståelsen og elevers faglige literacy bredt set. Her er det nødvendigt at gå til andre kapitler fra *Scaffolding Language, Scaffolding Learning* eller andre tekster af Pauline Gibbons for konkrete ideer til dette.

LITTERATUR

Björk, M. og C. Liberg (1999): *Veje ind i skriftsproget, sammen og på egen hånd*, Gyldendal

Gibbons, P. (2006): *Stärk språket, Stärk lärandet – språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt för och med andraspråkselever i klassrummet*, Stockholm: Hallgren & Fallgren

Gibbons, P. (2009): *English Learners, Academic Literacy, and Thinking*, Portsmouth, NH: Heinemann

Gibbons, P. (2015): *Scaffolding Language, Scaffolding Learning*, 2. udgave, Portsmouth, NH: Heinemann

Laursen, H.P. (2012): "Et socialemiotisk blik på literacy og sproglig diversitet". I: *Viden om Læsning*, nr. 12, 2012

Laursen, H.P. (2013): "Biliteracy og skriftsprogstilegnelse: Literacypraksisser i de første skoleår". I: *Literacy og sproglig diversitet*, Laursen, H.P. (red.), Aarhus Universitetsforlag

Liberg, C. (2009): *Sådan lærer børn at læse og skrive*, Gyldendal

